

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ О. М. БЕКЕТОВА

НАТАЛІЯ ТРІПУТІНА

**У ДВОБОЇ З НЕБУТТЯМ:
КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО ХАРКОВА
УРОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

75-річчю звільнення Харкова
від нацистської окупації присвячується...

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О. М. БЕКЕТОВА

НАТАЛІЯ ТРІПУТІНА

У ДВОБОЇ З НЕБУТТЯМ: **КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО ХАРКОВА** **У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

75-річчю звільнення Харкова від нацистської окупації присвячується.

Харків
Дім Реклами
2019

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського національного університету міського господарства
імені О.М. Бекетова, протокол № 6 від 25 січня 2018 р.*

Науковий редактор видавничого проекту:

Бабаєв В. М., ректор Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, професор, доктор наук державного управління.

Автор:

Тріпутіна Н. П. завідувачка сектору наукової бібліотеки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, лауреат Премії імені Дмитра Багалія в галузі краєзнавства Харківського міськвиконкому.

Рецензенти:

Рябенко О. Л., доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедри історії і культурології Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова;

Кунденко Я. М., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Харківського національного університету будівництва та архітектури.

Тріпутіна Н. П.

Т 67 У двобій з небуттям: комунальне господарство Харкова уроки Другої світової війни/Н. П. Тріпутіна; Харків, нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 228 с.

ISBN 978-966-2149-65-4

В історичній розвідці, базованій на великому масиві уперше введених до наукового обігу різнопланових джерел, розглянуто основні сфери життєдіяльності Харкова часів радянсько-німецької війни 1941-1945 рр. та його повоєнного відродження. У центрі уваги стоїть місто як органічне поєднання і взаємодія матеріальних складових (зокрема, комунальної інфраструктури) та життя його мешканців.

Видання адресоване науковцям та широкому колу читачів, які цікавляться історією Харкова. Сподіваємося, що воно спонукатиме їх до нових досліджень у царині краєзнавства та історичної урбаністики.

УДК[64+332.8](477.5425)(091)"1939/1945"

Копіювання, використання фотодокументів
у поліграфічній продукції, телепередачах
та інших видах публікацій
тільки з дозволу власників авторських прав.

ISBN 978-966-2149-65-4

© Н. П. Тріпутіна, 2019

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова

© Дім Реклами, 2019

Зміст

ВСТУП.....	3
ПЕРШИЙ ПОДИХ БЕЗОДНІ.....	11
ПІД НІМЦЯМИ.....	23
ПОВЕРНЕННЯ ДОЖИТТЯ.....	41
Перемагаючи руїну.....	43
Потужний пульс енергії життя.....	59
Оживляючи водні джерела.....	68
Надійний дах над головою.....	73
Тепло рідної оселі.....	85
Мости до мирного життя.....	91
Дзвонить перший трамвай.....	99
З новим обличчям – у віки.....	108
Зелений друг врятованого міста.....	122
Без каналізації нема цивілізації.....	128
Чорнороби відбудови.....	133
Тернистий шлях до ясних зір.....	151
Про хліб наш насущний: стратегії виживання учасників відбудови.....	158
ПОЗБУВАЄМОСЯ МІФІВ.....	165
Висновки.....	166
ПЕРСОНАЛІЇ.....	169
На сторожі пам'яті людської: доктор архітектури, професор Іван Олександрович Ігнаткін	170
Роль Ганни Степанівни Маяк у формуванні архітектурного образу повоєнного Харкова.....	174
Касьянов Олександр Михайлович.....	179
Олександр Гнатович Селіванов.....	184
Михайло Григорович Папін.....	186
ДОДАТКИ.....	190
Список літератури.....	214
Список опублікованих джерел.....	219
Список джерел архівного походження.....	220
Список скорочень.....	221
Список імен, згаданих у тексті.....	224
Відповідність старих та нових міських топонімів.....	225